



# I. Структура твору-роздуму:

- будь-який твір (попри те, що саме слово передає очевидний творчий, вільний характер процесу) має чітку структуру й будується за стрункою схемою: вступ, основна частина, висновок. Твір-роздум – особливий текст, будова якого визначена законами логіки.

# **Запам'ятай структуру твору-роздуму:**

- **1.Теза**
- **2. Аргументи.**
- **3. Приклад з літератури чи інших видів мистецтва.**
- **4. Приклад з історії, суспільно-політичного чи власного життя.**
- **5. Висновок.**

# **Учень повинен знати**

- **під час оцінювання структури його твору звертатимуть увагу на такі моменти: наявність усіх названих елементів структури, пов'язаність їх (тезі відповідають аргументи, приклади й висновок) і використання спеціальних слів та виразів, потрібних для кожної частини тексту.**

# Оцінюючи тезу, викладач візьме до уваги таке:

- теза є;
- вона розташована на початку твору;
- вона сформульована чітко;
- у ній є конструкції, які виражають власну думку.

# **До прикладів, аргументів**

## **ВИМОГИ ТАКІ:**

- аргументи містяться після тези та відповідають їй;
- аргументів мінімум два (!);
- приклади йдуть після аргументів і відповідають їм;
- прикладів мінімум два (!): один із художньої літератури чи інших видів мистецтва та один з історії, суспільно-політичного чи власного життя;

# **До ВИСНОВКУ вимоги такі:**

- **висновок міститься після прикладів і відповідає тезі;**
- **використані спеціальні слова й вирази, які потрібні для аргументації, наведення прикладів та висновку**

## **Важливо знати:**

- **за кожную з п'яти структурних частин твору можна отримати максимум 2 бали. Ще 2 – за логічність твору: поділ на абзаци, логічний розвиток думки, використання спеціальних виразів для зв'язку думок. Отже, за структуру твору максимально може бути 12 балів.**



## II. Спеціальні слова й вирази у творі-роздумі

- **Теза**
- *Я думаю, ...*
- *Я вважаю, ...*
- *Мені здається, що ...*
- *На мою думку, ...*
- *На моє переконання, ...*
- *Моя точка зору на цю проблему така: ...*

# Аргументи

- Я так вважаю, тому що ...
- Чому я так думаю? Тому що ...
- Аргументом на користь моєї думки може бути те, що ...
- До того ж ...
- Довести своє твердження я можу такими аргументами:
  - по-перше, ..., а по-друге, ...
- На користь моєї думки можу навести такі аргументи: ...
- Моє переконання ґрунтується на тому, що, по-перше, ...,
  - а по-друге, ...
- Хоч моя думка, можливо, видається дивною, спробую переконати вас такими аргументами: ...

# Приклади

- Скарбниця світової літератури дає багато прикладів щодо порушеної проблеми. Так, ...
- На згадку приходить герой ...
- У зв'язку з порушеною проблемою хочеться згадати твір ...
- Яскравим прикладом саме такого розуміння ... особисто для мене є ...
- Проблема ... є дуже актуальною, тому багато прикладів її розв'язання дає саме життя.
- Говорячи про ... , не можна не згадати ...
- Повертаючись до думки про ... , можу навести такий приклад: ...
- Як я вже зазначав, ... Щодо цього яскравим прикладом є образ ... з твору ...
- Тема мого роздуму порушується у творі ... . Там ...
- Найкращою ілюстрацією такого розуміння проблеми є герой ... з твору ...

# Приклади

- Історія також дає багато прикладів ...  
Один із них – ...
- Згадаймо постать видатного ...  
Захоплює його ...
- Хоча мій власний життєвий досвід ще порівняно малий, можу сказати, що ...
- Хочу навести приклад із власного життя ...

# Висновок

- Отже, можна дійти висновку, що ...
- Підсумовуючи, можна зазначити: ...
- Таким чином, можна зробити висновок, що ...
- Отже, бачимо, що ...
- На завершення свого роздуму підсумую: ...

# Вирази для зв'язку думок

- По-перше, по-друге, ...
- Повертаючись до думки про...,  
хочу зазначити, що ...
- Як я вже стверджував, ...
- Як уже зазначалося, ...
- Як можна побачити, ...

# План дій для формулювання тези

- 1. Уважно прочитати й осмислити назву твору.
- 2. Вирішити, чи ви погоджуєтеся з тезою, чи спростовуєте її.
- 3. Якщо це цитата й ви впевнені, що точно знаєте, хто її автор, додати невеликий коментар.
- 4. Спробувати переформулювати тезу своїми словами.
- 5. Не забути про обов'язкові вирази, потрібні для вираження власної думки.

**• Розгляньмо  
конкретні приклади  
- кілька тем  
попередніх років на  
ЗНО, які пропонують  
уже готову тезу.**



# ***Потрібно цінувати те, що маєш, а не те, про що мрієш***

- *1. Із думкою, запропонованою в назві твору, я цілком згоден. Вважаю, що, справді, людина повинна цінувати те реальне й близьке, що вона має і що її оточує, а не жити примарними мріями.*
  
- 2. Я не можу погодитися з тезою, запропонованою для роздуму. На мою думку, лише з мрією людське життя набуває сенсу й повноти.*

# **До майбутнього ми йдемо, озираючись на минуле**

- *Навряд чи хтось буде заперечувати слушність думки, запропонованої для роздуму. На моє переконання, знати минуле, вивчати його помилки та здобутки просто необхідно для того, щоб упевнено рухатися в майбутнє.*

# ***Ніщо не звеселяє душу людини так, як споріднена праця***

- *Безперечно, великий український філософ Григорій Сковорода мав рацію, коли говорив про значення спорідненої праці для життя людини. Я вважаю, що улюблена робота, справді, дає людині задоволення, робить її життя змістовнішим і радіснішим.*

Тема з уже сформульованою тезою може мати вигляд афоризму. Як бути, коли випускник не впевнений, що правильно зрозумів його? Пояснюємо, що в такому разі, формулюючи тезу, потрібно обумовити: «**Запропоновану для роздуму думку я розумію так: ...**» – і доводити своє твердження, своє розуміння, своє бачення. Для ілюстрації пропоную дві наступні теми.

# **Без ядра горіх ніщо, так само, як і людина без серця**

- *Тему твору, запропоновану для роздуму, я розумію так: найголовніше в людині – це її серце, тобто доброта, чуйність, співчутливе ставлення до ближніх. Я вважаю, що це правильно. Мабуть, моя думка із цього приводу не оригінальна: справді, нас роблять людьми любов і доброзичливість, без них чудова зовнішність і великі статки схожі на міцну шкаралупу трухлявого горіха. Кому такий плід потрібен?*

# **Ми – це не безліч стандартних «я», а безліч всесвітів різних**

- *Афористично сформульовану тему твору, мені здається, треба розуміти так: кожен із нас неповторний у своїй індивідуальності, кожен становить собою своєрідний унікальний всесвіт. Безперечно, це правильно. Особисто я вважаю, що потрібно вірити в себе як самоцінну особистість, не боятися мати власну точку зору і, звичайно, поважати думки й права інших.*

## **2. Тема твору – дилема (вибір із двох варіантів).**

- Для формулювання тези до теми такого типу існує кілька можливих способів.**
- Стати на бік однієї із частин дилеми (найлегше й найочевидніше).**
- Запропонувати свій (третій!) варіант.**
- Об'єднати дві точки зору.**

**«Що визначить подальшу долю людства – віра в силу людського розуму загалом чи віра в окрему особистість?»**

- **«Я вважаю, що подальшу долю людства визначить віра в колективний людський розум», «На мою думку, життя суспільства визначають вчинки й досягнення окремих особистостей», «Я переконана, що ні людський розум загалом, ні окрема особистість не здатні визначити майбутнє (як і минуле, й сучасне) людства, – усе в руках Божих».**

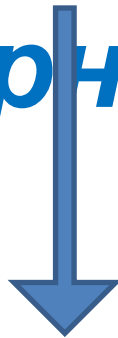


**«Що визначить подальшу долю людства – віра в силу людського розуму загалом чи віра в окрему особистість?»**

- **«Людська спільнота складається з одиниць. Це означає, що індивідуальні риси, зокрема й розум кожного, – важливі. Я вважаю, що віра в окрему особистість як складник колективного розуму – оптимальний шлях для розвитку людства».**

**Коли обидва судження  
дилеми слухні, треба так і  
писати:**

***«Не варто протиставляти  
ці дві точки зору. Мені  
здається, вони обидві  
містять раціональне  
зерно».***



# **Сміливість – це успадкована риси чи її можна виховати?**

- **Навряд чи доцільно,  
говорячи про риси  
характеру,  
протиставляти  
спадковість і виховання.  
Мені здається, ці обидва  
чинники важливі у  
формуванні сміливості.**

### 3. Тема твору – запитання, отже, тезу потрібно сформулювати **самому.**

Мова не йде про запитання, які фактично містять у собі відповідь, ось як, наприклад: **«Чи погоджуєтеся Ви з думкою про те, що чим людина освіченіша, тим вона вільніша?»** Тут **усе просто**: погоджуєтеся або ні. **Інакша ситуація**: запитання відкрите, воно не містить відповіді й не натякає на неї. Тут потрібно виявити справжню **самоствійність** мислення й сформулювати власну тезу.

# **Що таке покликання?**

- **На мою думку, покликання – це справа, без якої ти не можеш жити. Ти розумієш, що знайшов себе, своє призначення, сенс життя врешті-решт. Таке відчуття, я впевнений, може дати людині лише робота за покликанням.**

- **Старшокласники часто лякаються самого запитання «Що таке ... ?»**  
Кажуть, що можуть відповісти лише одним реченням, а треба ж писати більше. Підказуємо, що в цьому разі можна застосувати таку модель: **у першому реченні сказати про складність запропонованого для роздуму поняття або про його різне сприйняття людьми, або про його загальноновизнане значення, а в другому – про своє власне розуміння. Це може мати такий вигляд.**

# **Що таке кохання?**

- Звичайно, кожна людина має індивідуальне сприйняття й розуміння кохання, однак загальноприйнятою є думка, що це почуття сердечної прихильності, яке виникає між двома людьми різної статі. Я вважаю, що справжнє кохання ґрунтується на абсолютній довірі й бажанні щастя своєму обранцеві.**

# *Що таке совість?*

- ***Загальноновизнаним є таке значення поняття «совість»: це почуття моральної відповідальності за свою поведінку перед самим собою й людьми. На мою думку, якщо ти відчуваєш сором за свої не дуже гарні вчинки, то це і є***

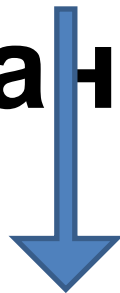


# ***Що таке милосердя?***

- ***Якщо зазирнемо до тлумачного словника, то прочитаємо приблизно таке визначення поняття «милосердя»: співчутливе ставлення до людей. Я вважаю, що милосердя. – це допомога іншим.***

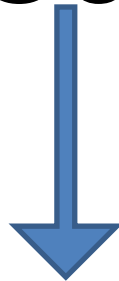
**4. Тема твору – речення описового характеру, у якому немає сформульованої тези.**

- Цей варіант частково схожий на попередній, однак він трохи звужує поле пошуків вдалого формулювання тези.**



- Наприклад: *«Дружба в моєму житті»*. Ця тема вужча за питання **«Що таке дружба?»** Фактично в ній уже окреслені орієнтири для тези: *«Дружба в житті кожної людини, думаю, посідає важливе місце. І я не виняток: друзі допомагають мені відчувати себе потрібним, підтримують у різних життєвих ситуаціях»*. Тема такого типу може бути сформульована й запитанням: **«Яка роль дружби у вашому житті?»**

**Якщо ж тема – називне речення, яке не дає жодних орієнтирів, потрібно самому поставити запитання, яке подобається, і дати відповідь на нього – це й буде теза. Ось приклад.**



# ***Звичаї та традиції***

- ***Яке значення мають народні звичаї та традиції в нашому житті? Чи важливі вони в комп'ютеризованій культурі ХХІ століття? Я вважаю, що так. Чим краще ти знаєш народні звичаї, обряди, традиції, тим більше усвідомлюєш зв'язок з рідним народом.***

# План дій для формулювання аргументів

- 1. Уважно перечитати сформульовану тезу.
- 2. Вирішити, які думки (мінімум дві) можуть довести істинність вашої тези.
- 3. Сформулювати їх, чітко виокремивши.
- 4. Перевірити, чи вони справді аргументують ваш тезу.
- 5. Не забути про обов'язкові вирази, потрібні для аргументації думки.

**Потрібно цінувати те, що  
маєш,**

**а не те, про що мрієш**

- **1. Своєю думку я можу аргументувати так. По-перше, життя у всіх його виявах багате й різноманітне, а людина, яка скерована лише на мрію, може не помітити цього. По-друге, народна мудрість засвідчує правильність такого погляду на життя: «Краще синиця в руці, аніж журавель у небі»; «Що маємо, не бережемо, а коли втрачаємо – плачемо».**

**Потрібно цінувати те, що  
маєш,**

**а не те, про що мрієш**

- **2. На користь мого переконання  
можу навести такі аргументи.  
По-перше, людині властиво  
завжди прагнути до чогось  
кращого, нового, а по-друге,  
шлях до здійснення мрії,  
сповнений перешкод і  
труднощів, виховує нас, робить  
сильнішими, дарує радість  
відкриттів**



# **До майбутнього ми йдемо, озираючись на минуле**

- Моя думка ґрунтується на історичному досвіді людства: завжди вважалося необхідним глибоко вивчати й аналізувати минуле народів, країн, династій, рухів, політичних партій... Другий аргумент – зі сфери індивідуального життя: безперечно, минуле людини (дитинство, юність, соціальний досвід) впливає на її сьогодення й майбутнє.**

# **Ніщо не звеселяє душу людини так, як споріднена праця**

- **Моя думка ґрунтується на таких аргументах. По-перше, кожна людина має вроджену схильність і здібності до певної діяльності, у якій може повністю виявити себе. По-друге, життя стає повноцінним лише за умови реалізації особистості в суспільстві, і саме споріднена праця дарує таку можливість.**

Чи

обов'язково використовувати  
вирази «по-перше», «по-друге»?

Це не вимога, але такі вставні  
слова допомагають  
організувати виклад матеріалу  
більш чітко й логічно, а  
аргументи – ідеальне місце  
твору, де їх можна використати.

# План дій для наведення прикладів

- 1. Уважно перечитати сформульовані тезу й аргументи.
- 2. Вибрати приклади з літератури та з історії чи власого життя.
- 3. Приклади подавати стисло: **не переказувати змісту твору, не аналізувати докладно образи.**
- 4. Перевірити, чи приклади справді стосуються вашої тези й аргументів.
- 5. Не забути про обов'язкові вирази, потрібні для наведення прикладів.

- Почати приклади можна так: *«Із приводу порушеної проблеми хочеться згадати відомий твір (такий-то такого-то письменника)»*. А далі додати три-чотири речення чи про тему, чи про образи, якийсь елемент сюжету, проблему, порушену у творі, залежно від сформульованої тези й аргументів.

- Підкреслюємо, що приклад з літератури чи інших видів мистецтва буде повноцінним лише за умови, коли зазначено автора (письменника, режисера, художника) і назву твору. Також **варто бути обережним із жанром: якщо учень не впевнений (роман це чи повість і т. ін.), краще написати «відомий твір»** – так убезпечите себе від втрати одного бала за фактичну помилку.

- Щодо **ВИСНОВКУ ТВОРУ** акцентуємо: він має підтвердити правильність тези. Тож фактично треба повторити думку, висловлену на початку твору, але, звичайно, іншими словами.

**Висновок повинен бути компактним:** не потрібно формулювати якісь нові твердження чи уточнювати висунуту тезу – так учень ризикує заплутатися. Усе досить просто: обов'язкові слова (**отже, таким чином, можна підсумувати** тощо) й одне-два речення, суголосні тезі.

# **План дії для формулювання висновку**

- **1. Перечитати свою тезу.**
- **2. Переформулювати її іншими словами.**
- **3. Не забути про обов'язкові вирази, потрібні для висновку.**



***Потрібно цінувати те, що маєш, а не те, про що мрієш***

- ***1. Отже, можу підсумувати: те, що ми маємо, здатне зробити нас щасливими, якщо ми помічатимемо й цінуватимемо його, тимчасом як зайва мрійливість позбавляє людину можливості насолоджуватися життям уже сьогодні***

*Потрібно цінувати те, що маєш, а не те, про що мрієш*

**2. Отже, без мрії людське життя неповноцінне. Саме мрія дає нашому існуванню сенс і надію, окрилює людину, надихає на звершення.**

## **До майбутнього ми йдемо, озираючись на минуле**

- Таким чином, можна зробити висновок, що минуле, справді, визначає наше майбутнє. Людина, яка розуміє причини своїх помилок і невдач у минулому, намагатиметься більше не припускатися подібних прорахунків. Народ, що усвідомив свою історію, має більше шансів посісти гідне місце в**

***Ніщо не звеселяє душу людини  
так, як споріднена праця***

- ***На завершення роздуму  
підсумую: щасливий той,  
хто знайшов споріднену  
працю. У ній людина виявляє  
свій творчий потенціал,  
збагачується духовно і,  
головне, відчуває себе  
потрібною.***

**IV.**

**Редагування  
я твору**

- *Краса врятує світ*

**Тема, запропонована для роздуму, дуже цікава. На мою думку, в цих словах скрита (1) велика надія, віра в те, що настане час, коли краса людських почуттів (2) переможе і (3) оволодіє світом, в (4) якому зараз панують такі почуття (2), як недовіра, зневага, байдужість, жадність (5). Я, як і Ф. Достоєвський (6) щиро вірю в це, сподіваюсь (7). Я розумію, що це буде можливо, тільки якщо кожна людина на планеті буде від себе вимагати**

## • *Краса врятує світ*

Тема, запропонована для роздуму, дуже цікава. На мою думку, в цих словах скрита (1) велика надія, віра в те, що настане час, коли краса людських почуттів (2) перемаже і (3) оволодіє світом, в (4) якому зараз панують такі почуття (2), як недовіра, зневага, байдужість, жадність (5). Я, як і Ф. Достоєвський\_ (6) щиро вірю в це, сподіваюсь (7). Я розумію, що це буде можливо, тільки якщо кожна людина на планеті буде від себе вимагати удосконалення (8).

- **1. Лексична помилка:** треба *прихована*.
- **2. Повтор слів. Можна замінити:** *краса людських взаємин*.
- **3. Порушено закон милозвучності мови** (треба *переможе й оволодіє*).
- **4. Після коми перед приголосним потрібен у, а не в** (*світом, у якому – слово якому починається на приголосний звук [й]*).
- **5. Лексична помилка:** треба *жадібність*.
- **6. Порівняльну конструкцію як і Ф. Достоевський** треба виділити комами з обох боків.
- **7. Граматична помилка:** *вірити у щось, а сподіватися на щось*. Можна переформулювати думку так: *Як і Ф. Достоевський, я щиро вірю в це, сподіваюся на торжество добра й краси*.
- **8. Збіг двох голосних небажаний** (*вимагати вдосконалення*).



**Спробую довести свою думку методом від протилежного. Давайте озернемося (9) й подивимося на нашу країну. Ми всі свідки політичної та економічної криз, які тягнуть Україну вниз. Причиною всім цим (10) проблем є недовіра людей один одному (11); невміння поступитися своїми позиціями (12), (13) заради розквіту держави; ненажерливість людей, які збільшують свої капітали за рахунок грошей бідних і середніх класів суспільства. Що ж, як не краса людських почуттів, взаєморозуміння (14) може вивести країну з цього стану?!**

Спробую довести свою думку методом від протилежного. Давайте озернемося (9) й подивимося на нашу країну. Ми всі свідки політичної та економічної криз, які тягнуть Україну вниз. Причиною всім цим (10) проблем є недовіра людей один одному (11); невміння поступитися своїми позиціями (12), (13) заради розквіту держави; ненажерливість людей, які збільшують свої капітали за рахунок грошей бідних і середніх класів суспільства. Що ж, як не краса людських почуттів, взаєморозуміння (14) може вивести країну з цього стану?!

- 9. *Озирнемося.*
- 10. Граматична помилка: *причина чого?, а не чому? (причиною всіх цих проблем).*
- 11. Граматична помилка: *недовіра людей один до одного.*
- 12. Потрібно вжити форму однини: *своєю позицією.*
- 13. Кома не потрібна.
- 14. Конструкцію з *як* треба виділити комами з обох боків.

**Скарбниця світової літератури дає багато прикладів краси. Силу кохання описує в своєму (15) творі «Тигролови» І.Багряний. Коханню Наталки і Григорія ніщо не може бути на перешкоді (16). Говорячи про красу почуттів, не можна не згадати О. Пушкіна. У його повісті «Капітанська дочка» коханню головних героїв не може перешкодити (16) навіть Громадянська (17) війна. Кохання**

Скарбниця світової літератури дає багато прикладів краси. Силу кохання описує в своєму (15) творі «Тигролови» І.Багряний. Коханню Наталки і Григорія ніщо не може бути на перешкоді (16). Говорячи про красу почуттів, не можна не згадати О. Пушкіна. У його повісті «Капітанська дочка» коханню головних героїв не може перешкодити (16) навіть Громадянська (17) війна. Кохання все

- 15. Важкого для вимови збігу приголосних (в св, в хв. та подібних) слід уникати: у**своєму** творі.
- 16. Двічі повторюються майже однакові вирази (*бути на перешкоді – не може перешкодити*). Один із них треба замінити: *стати на заваді*.
- 17. Це не власна, а загальна назва: **громадянська війна**.
- 18. **Перемагає** (**чергування о – а**: перемога – перемагати, допомога – допомагати).

**Історія теж багата на приклади з цієї теми. Сила волі, небайдужість до долі своєї країни, почуття справедливості прокинулися в людях в 1980-1990 роках в східноєвропейських (19) країнах, які повстали проти тоталітарного**

Історія теж багата на приклади з цієї теми. Сила волі, небайдужість до долі своєї країни, почуття справедливості прокинулися в людях в 1980-1990 роках в східноєвропейських (19) країнах, які повстали проти тоталітарного режиму СРСР.



- Між приголосними потрібен прийменник *у*: прокинулися в людях *у* 1980-1990 роках *у* східноєвропейських країнах.

**Отже, можна (20) прийти до висновку, що перед красою людських почуттів ніхто не може встояти (21). Рано чи пізно добро перемаже. Як я вже казала, я сподіваюсь, що краса врятує світ. І якщо кожна людина буде цього бажати, чекати, це стане реальністю.**

Отже, можно (20) прийти до висновку, що перед красою людських почуттів ніхто не може встояти (21). Рано чи пізно добро перемаже. Як я вже казала, я сподіваюсь, що краса врятує світ. І якщо кожна людина буде цього бажати, чекати, це стане реальністю.

**20. Можнаа.**

**21. Нечітко**

**сформульована думка.**

**Краще написати так:**

***перед красою людських  
почуттів зло безсиле.***

- **Аналізуючи будову цього твору, можна зазначити таке:**
  1. Структура твору загалом витримана, у кожній частині використано відповідні вирази.
  2. Аргумент лише один.
  3. Приклади з літератури (про красу кохання) зовсім не відповідають аргументу (про недовіру й ненажерливість, що панують у суспільстві).
- Щоб поліпшити твір, потрібно додати ще один аргумент, мотивуючи наступні приклади про кохання. Це можна зробити, перенісши абзац з історичним прикладом ближче до відповідного аргументу, а вже після нього сформулювати другий аргумент і навести приклади про кохання.
- Історія дає **багато** прикладів щодо цього аргументу. Сила волі, небайдужість до долі своєї країни... (Далі за текстом твору.)
- Другий аргумент – усепереможна сила красивих людських почуттів, які витримують надзвичайні випробування. Найкращі зразки світової літератури приваблюють саме такими прикладами. Так, красу й силу кохання описує у своєму творі «Тигролови» І. Багрянний... (Далі за текстом твору).